

RAJŽA V GRADEC, 3. OKTOBER 2003

Povod za pripravo rajže Gradec 2003 je bila letošnja štajerska deželna razstava Mit konja v gradu Piber pri Köflachu. Poleg te razstave smo si želeli ogledati tudi prenovljeno stalno razstavo v Etnografskem muzeju v Gradcu.

Med kolegi, ki so se nam pridružili v Mariboru, sta bila tudi predsednik SED Aleš Gačnik in novinar Večera Vili Vuk, dober poznavalec avstrijskih deželnih razstav, ki nam je že v avtobusu na poti proti Pibru predstavil zgodovino njihovega nastanka. Spregovoril pa je tudi o žal nerealizirani razstavi Equus, ki jo je kot direktor Pokrajinskega muzeja Maribor pripravljala skupaj s svojimi sodelavci že leta 1992. Razstava z zelo podobnim konceptom, kot je letošnja v Pibru, je bila tedaj za naš prostor očitno preveč sodobna. Upamo, da bo imel večinski financer slovenske muzejske dejavnosti več posluha za sodelovanje pri naslednji deželni razstavi, pri pripravi katere bodo prvič aktivno sodelovale tudi sosednje države. Razstava bo tematsko vezana na arheološko dediščino znotraj rimskega imperija, za koordinatorja s slovenske strani pa je bil izbran Vili Vuk.

Njegova poznanstva na avstrijski strani so bila zelo dobrodošla tudi pri pripravi naše rajže, saj nas je v gradu Piber pričakala gospa Ileana Schwarzkogler, vodja oddelka za kulturo pri štajerski deželni vladi. Po prijaznem sprejemu nas je prepustila vodstvu profesionalnega vodiča, ki nas je na srečo dovolj hitro popeljal po gradu, saj se razstava razteza v več kot petindvajset dvoran. Približno toliko je tudi tematskih sklopov, ki obiskovalca seznanjajo z mitološkimi podobami konja, s konjem v obdobju vitezov in v vojnah, v cesarsko kraljevi konjenici, ljudskem verovanju, z razvojem konja, s konjem kot človekovim pomočnikom, s konjerejo na Štajerskem, z jahalnim športom nekoč in danes, s poklici v zvezi s konjem, z lipicanci in drugi vrstami konj, s špansko jahalno šolo in podobnim. Razstava sledi sodobnim zahtevam po multimediji in interaktivni postavitvi, tudi oblikovanje razstave je domiselno in ne preveč izstopajoče, strokovne in znanstvene informacije pa so podane na nevsiljiv in neobremenjujoč način. Dramaturški lok je popestren z vmesnimi "zabavnimi postajami", ki so namenjene tako otrokom po starosti kot po duši. Ob koncu čaka obiskovalca še sprehod skozi dvorano z umetniškimi deli na temo konja, in ko že misli, da zapušča razstavo, se znajde v notranjosti kot grad velikega trojanskega konja. Skozi njegov, od obiskovalcev popisan in porisan trup, pride v sosednje gospodarsko poslopje, ki je posvečeno didaktičnemu delu razstave. Tu so poleg razstavljenih otroških igrak na temo konja tudi razni didaktično-zabavni pripomočki, kot na primer naprava za merjenje konjskih moči, konju podobna naprava za preizkus jahalnih spretnosti in podobno. Za 15 je mogoče kupiti tudi obsežen razstaveni katalog. Posebna trgovina, boga-

to založena z izdelki na temo konja, pa je v posebnem paviljonu ob vznožju gradu.

V času avstro-ogrske monarhije je bila v Pibru ena od številnih kobilarn, današnji sloves pa so ji prinesli šele lipicanci. Ob koncu prve svetovne vojne so tja namreč preselili celotno čredo konj iz slovenske Lipice. Vendar pa je zgodovinski spomin na to do danes že skoraj povsem zbledel, kar je bilo opazno tudi na sami razstavi. Ker se nam je mogoče zdelo, da o lipicancih že vse vemo, ali pa, ker so nas zbadli podnapisi na razstavi, kjer je bila naša Lipica enkrat Lipica na Krasu, drugič pa Lipica pri Trstu, se za obisk kobilarne nismo odločili.

Namesto kobilarne smo si v sosednjem Bärnbachu raje ogledali znamenito cerkvico sv. Barbare, ki privablja trume obiskovalcev zaradi nenavadne Hundertwasserjeve preobleke. Arhitekt je z uporabo tradicionalnih obrtnih tehnik na sodoben in povsem samosvoji način dal zgradbi prepoznaven avtorski pečat, skozi izdelke iz stekla pa lahko obiskovalec zasluti tudi bogato steklarsko tradicijo kraja. S tem ogledom smo zaključili obisk deželne razstave, čeprav bi se z veseljem udeležili še katere od več ko osemdesetih prireditve, ki so od 1. aprila do 26. oktobra potekale v okviru tega tridelnega projekta na celotnem območju zahodne Štajerske.

Mudilo se nam je v Gradcu, kjer nas je v Etnografskem muzeju, ki spada pod okrilje deželnega muzeja Joanneum, pričakovala direktorica gospa Roswitha Orac - Stipperger. Sprejem je bil bolj hladen, podobno kot na prvi pogled hladno deluje tudi nova postavitve stalne razstave, ki so jo odprli maja letos. Leta 2011 bo Joanneum praznoval 200-letnico obstoja in do takrat nameravajo nadeti novo podobo vsem zbirkam, ki so razstavljene po Gradcu in po bližnjih gradovih na podeželju. Etnografski muzej je vzorčni primer tovrstne prenove, čeprav so ga ponovno odprli šele po osemnajstih letih. Poleg nove postavitve razstave je muzej doživel tudi temeljito prenovo stavbe, saj domuje za zidovi nekdanjega kapucinskega samostana. Etnografski muzej se ponaša z najstarejšimi etnološkimi zbirkami v okviru Joanneuma, čeprav so tudi druge vredne pozornosti. Najpomembnejše se nahajajo v gradovih Trautenfels in Steinz. V prvem je že nadvojvoda Janez ustanovil neke vrste pokrajinski muzej, ki še danes prikazuje naravne in kulturne znamenitosti območja, med katere sodi tudi vsakdanji način življenja kmečkega prebivalstva v predindustrijskem času. V drugem pa je ustanovil kmetijsko šolo, zato je danes tam na ogled obsežna zbirka kmetijskega orodja.

Etnografski muzej v Gradcu je nastajal od leta 1913 dalje, ko je Viktor Geramb v okviru Joanneuma izdvojil etnološke zbirke

in jih v tridesetih letih preselil v današnjo zgradbo. Njegov koncept so nadaljevali in dopolnjevali Hanns Koren, Leopold Kretzenbacher, Sepp Walter, Maria Kundergraber in Dieter Weiss.

Današnja muzejska postavitve izhaja iz osnovne človekove potrebe po zaščiti telesa, duha in duše in je razdeljena na tri tematske sklope. Uvodni del razstave na kratko spregovori še o etnologiji v muzeju. V istem prostoru lahko obiskovalci svoje vtise o razstavi zapišejo kar na steno, ki je namenjena zabavi po načelu *Kjer osel leži, tam dlako pusti*. Prostor za grafite je očitno zadnji hit avstrijskih muzejev.

Prvi tematski sklop razstave je posvečen stavbarstvu in bivalni kulturi, drugi oblačilni kulturi, tretji pa šegam in verovanju večinskega prebivalstva na avstrijskem Štajerskem v 19. in v prvi polovici 20. stoletja. V prvem sklopu je za obiskovalce največja atrakcija rekonstrukcija notranjosti zahodnoštajerske dimnice, ki jo je Viktor Geramb že leta 1914 prenesel v muzej. Zanimiva je tudi delna rekonstrukcija kmečke hiše s pečjo in klopmi, pred katerimi so ekrani, na katerih se obiskovalec lahko seznani z današnjimi interpretacijami tega prostora, na primer v reklamnih sporočilih, dramskih uprizoritvah, televizijskih nadaljevanjih in podobno.

V drugem tematskem sklopu je predstavljena obleka kot noša. Zato se ta del razstave začne s številnimi slikovnimi interpretacijami štajerske noše, ki so nastale kot posledica vsesplošnega zanimanja za način življenja kmečkega prebivalstva v 19. stoletju, v središču katerega je bila prav noša. Sledi nekaj posameznih oblačilnih kosov, ki obiskovalca pripeljejo do vrhunca tega dela razstave. To je popolna rekonstrukcija postavitve noš, ki jo je leta 1838 za muzej pripravil Viktor Geramb. Noše so z originalnimi podnapisi razstavljene na originalnih lutkah rezbarjev Alexandra Silvierija in Hansa Mauracherja. Prikazujejo razvoj oblačilne kulture od halštata do prve polovice 20. stoletja. Tematski sklop se zaključuje s predstavitvijo sodobnih interpretacij štajerske noše. V ta namen je bil posnet tudi video film *Nedelja na deželi*, ki prikazuje oblačilno kulturo v dvanajstih štajerskih krajih poleti 2002.

Zadnji tematski sklop je po številu predmetov najboljše. Poleg mask so razstavljeni večinoma drobni predmeti, ki govorijo o tesni prepletenosti verovanja s šegami. Izhodišče tega dela razstave je obča in večna človekova potreba po duhovni zaščiti, pomoči, varnosti in trdnosti. Zato tudi tu obiskovalec lahko naleti na znane reči iz sodobnosti, predvsem pri letnih šegah, vraževerju in zdravilstvu.

Oblikovno je vsak tematski sklop označen z drugo barvo, za postavitve so značilne čiste linije ter uporaba stekla in kovine s svetlobnimi poudarki. Na sami razstavi je tudi zelo malo besedil. Na začetku vsakega tematskega sklopa je le uvod, predmeti sami pa so večinoma brez podnapisov. Zato je za individualne obiskovalce, ki si razstavo ogledajo brez vodstva, za vsak tematski sklop na voljo brošura s seznamom in opisom predmetov. Tak način postavitve omogoča, da razstavljeni predmeti zaživijo v vsej svoji barvitosti in (iz)povednosti. Razstava je tudi vsebinsko zelo skrbno pripravljena, vendar

večina obiskovalcev tega verjetno ne opazi, saj je za tak vpogled potrebno nekoliko več poglobljenosti in etnološkega predznanja.

Gradec smo obiskali v času, ko so se v njem odvijale številne prireditve v okviru največjega kulturnega projekta Avstrije vseh časov *Gradec 2003 - kulturna prestolnica Evrope*. Od pomladi do konca leta se bo v Gradcu in okolici zvrstilo več kot 6.000 prireditev in preko 100 projektov. Delček tega smo lahko doživeli posamično ali v manjših skupinah po uradnem delu rajže. Predsednika SED so se očitno najbolj dotaknile ozrcaljene podobe mesta. Preizkusili smo tudi učinke otoka na Muri, ki so ga načrtovalci označili kot prostor za druženje in srečevanje. Prostor res deluje, saj se nas je več skupin srečalo prav sredi Mure. Najbolj nejeverni so se podali na grajski hrib, da se prepričajo, če je črna senca znamenitega grajskega stolpa z uro prava ali le navidezna. Tisti, ki so ostali spodaj, so se sprehajali po ulicah starega mestnega jedra, ki ga je UNESCO razglasil za svetovno kulturno dediščino. Spet drugi, bolj futuristično usmerjeni, so si ogledali najnovejšo arhitekturno pridobitev Gradca, slovito Kunsthaus. Nekaj časa pa je ostalo tudi za uživanje v mestni kulinarici ali trgovski ponudbi.

Na razstavo opozarjajo številni kažipoti v bližnji in daljni okolici gradu Piber

Vili Vuk z gospo dr. Ileana Schwarzkogler.

Koliko konjskih moči se skriva pod pokrovom

Samorog in kentaver sprejemata obiskovalce s pročelja gradu Piber

Sv. Barbara.

V atriju pa jih pričakajo pegaz, kovinski odlitek konja in skulptura konja iz podkev.

Prenovljena zgradba Etnografskega muzeja na Paulustorgasse 11-13a.

Na razstavi je treba gledati gor, dol, levo, desno ...

Uvodni del razstave v Etnografskem muzeju v Gradcu.

Kavboja Vili in Ali

Simpatična študentka angleščine in ruščine...

... med vodstvom po Gerambovi »dvorani noš«

Ozrcaljene podobe slovenskih etnologinj.

Dva predsednika SED...

Neozrcaljene podobe slovenskih etnologinj in etnologov v Graecu.

....potrebujeta dve tajnici SED.

Stara graška znamenitost s svojo novo senco.

Tudi članstvo SED se je podvojilo.

Nova graška znamenitost: Kunsthaus ali ...?

Ozrcaljena štajerska naveza.

Po naporni rajži se prileže počitek.